

6. Poznanie człowieka, określenie kim jest, jaką staje się osobą, wymaga czasu i zaangażowania. Poznając siebie, człowiek utożsamia się z własnymi cechami fizycznymi i psychicznymi. Koncentruje uwagę na swoich uczuciach, przekonaniach, wartościach i potrzebach, dokonuje **introspekcji**, czyli spogląda w swoje wnętrze, bada swoje myśli, uczucia, motywy. Żeby poznać siebie, człowiek musi obserwować również swoje zachowania, oceniać je i porównywać z wewnętrznymi normami i wartościami. Sprawdza wówczas, czy zachowuje się tak, jak jego zdaniem, powinien. Często zdarza się, że stwierdza rozdźwięk między swoim zachowaniem a oczekiwaniami wobec siebie. Wtedy tzw. „Ja realne” (Ja realne – obraz człowieka w danej sytuacji) różni się od „Ja idealnego” (Ja idealne – obraz człowieka takiego, jakim chciałby być). Szukając odpowiedzi na pytanie „Kim jestem?”, każdy człowiek poszukuje swojej tożsamości. W tym celu najczęściej wymienia swoje cechy fizyczne i psychiczne, określa własne poglądy i przekonania, odwołuje się do swojej przeszłości i projektuje przyszłość. Utożsamia się również z różnymi grupami ludzi. Zgodnie z wizją własnej osoby stawia sobie różne cele i wybiera sposoby ich realizacji.

III. SFERY ŻYCIA CZŁOWIEKA

Sfery życia współczesnego człowieka:

- emocjonalna (zdolność doznawania świata i ludzi, głębia przeżyć);
- ideowo-polityczna (uczestnictwo w życiu politycznym, orientacja w złożonym świecie sił i stosunków politycznych);
- intelektualna (sposób myślenia, zakres wiedzy, rozumny stosunek do świata);
- moralna (wrażliwość sumienia, poczucie odpowiedzialności moralnej, liczenie się z moralnymi kryteriami i wymogami działania);
- estetyczna (uczestnictwo w kulturze, zainteresowania estetyczne);
- prakseologiczna (sprawnościowa kwalifikacja, umiejętność działania racjonalnego i efektywnego).

IV. CZŁOWIEK I JEGO POTRZEBY

1. Każdy człowiek dąży do czegoś w życiu, stawia sobie określone cele i zadania, każdy stara się coś osiągnąć.
2. Motywem wszelkiej aktywności ludzi jest chęć zaspokajania różnych potrzeb.

- Przez **potrzebę** rozumiemy stan, w którym człowiek odczuwa brak czegoś i podejmuje działania w celu jego uzupełnienia, jest to koniecznym warunkiem egzystencji i rozwoju jednostki ludzkiej.
- Klasyfikacja potrzeb** (od najniżej ustawionych w piramidzie potrzeb po umieszczone najwyższej):
 - fizjologiczne – np. snu, rozmnażania się, zaspokojenia głodu,
 - bezpieczeństwa – ujawniają się wtedy, kiedy człowiek przeżywa ból, chorobę, wojnę, kiedy nie jest pewny przyszłości. Pobudza człowieka do zabiegania o nienaruszalność i bezpieczeństwo; systematycznie zaspokajane – często nie są uświadamiane,
 - przynależności i miłości – skłaniają do nawiązywania bliskich, przyjaznych kontaktów (stosunków) z innymi ludźmi; rozbudzają przyjaźń i miłość,
 - uznania – człowiek pragnie uznania ze strony innych i pragnie mieć uznanie sam dla siebie. Dąży do dokonania czegoś, co przyniesie mu znaczenie, prestiż itp. Zaspokojona potrzeba uznania pozwala wierzyć w siebie, tworzy przekonanie, że się jest pożytecznym i potrzebnym,
 - samorealizacji: potrzeby wiedzy i rozumienia (ujawniające się tym, że jednostka poszukuje i gromadzi informacje z czystej ciekawości, z chęci bliższego poznania i zrozumienia rzeczy czy zjawisk) oraz potrzeby estetyczne (wyrażające się dążeniami do pozytywnych wzruszeń i przeżyć, jakich szuka się np. w muzyce, plastyce, literaturze).
- Potrzeb biologicznych i psychicznych jest bardzo wiele, w związku z czym musi być spełnionych wiele różnych warunków, aby człowiek mógł rozwijać się, aby mógł twórczo myśleć i działać. Każdy człowiek ma własne potrzeby i dąży do ich zaspokojenia poprzez różne działania. Podstawowe środki do zaspokojenia potrzeb znajdują się w otoczeniu człowieka, a to powoduje jego integrację ze środowiskiem.

V. GRUPY SPOŁECZNE (POJĘCIE, RODZAJE GRUP, RODZINA, SZKOŁA)

- Człowiek, chcąc zaspokoić potrzeby, o których była mowa wyżej, musi działać w różnych **zbiorowościach** ludzkich i grupach społecznych.
- Zbiorowość ludzka** będzie to więc pewna grupa ludzi, między którymi występują różnego rodzaju więzi w określonym czasie. Zaś **grupa społeczna** jest zbiorowością osób, które łączą związki wynikające z uznawania wspólnych wartości, poglądów, przekonań, celów i zasad działania,

które poza tym wspólnie pracują, uczą się, przynależą do jakiejś organizacji społecznej czy grupy religijnej. Ludzie, którzy wchodzą w skład grupy społecznej, mają świadomość swojej odrębności i odróżniania się od innych grup.

3. **Więzi** mogą być:

- naturalne, tzn. określone sytuacją niezależną od człowieka, np. urodzenia się w danej rodzinie, w określonym miejscu geograficznym;
- wynikające ze świadomej decyzji o przynależności do danej grupy, np. organizacji kulturalnej, klubu sportowego, stowarzyszenia, zrzeszenia;
- stanowione przez zwierzchni ośrodek władzy, np. prawa i obowiązki członków organizacji, obywateli państwa.

4. Poczucie wspólnoty grupy społecznej, a jednocześnie jej odrębność mogą przejawiać się w różnych symbolach (np. chorągiewka, hasło, znaczek), sposobach zachowania się (np. powitanie okrzykiem, wypowiedzenie określonego słowa lub hasła), strojach (np. umundurowanie, jednakowe nakrycia głowy), języku (np. używanie charakterystycznych zwrotów, słów, wyrażień), miejscu zbierania się (ważnym dla danej grupy).

5. Człowiek, będąc w danej grupie, odgrywa wyznaczone mu przez tę grupę określone **cele społeczne**. Pełni więc rolę społeczną, co oznacza, że musi postępować zgodnie z zasadami i obowiązkami przyjętymi w danej grupie. Na przykład w rodzinie taką rolę pełni matka, ojciec czy dziecko, w grupie rówieśniczej jej członek pełni rolę kolegi, ucznia, studenta. Równie ważne w życiu człowieka są role zawodowe, np. nauczyciela, rolnika, lekarza, urzędnika, żołnierza, robotnika, policjanta.

6. **Członek grupy** odgrywa te role tym lepiej i skuteczniej, im bardziej utożsamia się z grupą, tzn. akceptuje i uznaje za swoje wartości wszystkich członków grupy. Tylko w takich warunkach członkowie grupy mogą odczuwać wewnętrzną satysfakcję z przynależności do niej i wypełniać określone zadania.

7. Wyróżniamy następujące **rodzaje grup społecznych**:

- ze względu na liczbę członków: małe (liczą od kilku do kilkudziesięciu członków – rodzina, grupa koleżeńską, grupa rówieśniczą, grono przyjaciół) i duże (liczą powyżej kilkudziesięciu członków – związek wyznaniowy, związek zawodowy, partia polityczna, społeczeństwo, naród, organizacja gospodarcza, państwo);
- ze względu na rodzaj członkostwa: pierwotne (członkowie grupy należą do niej od urodzenia – rodzina, naród, grupa religijna, mieszkańcy wsi) i wtórne (członkowie grupy należą do niej z własnego wyboru – grupa sportowa, organizacja młodzieżowa, studenci, partia polityczna, państwo);

- ze względu na rodzaj więzi: nieformalne (oparte na więzi nie określonej przez prawo lub inne normy, powstają spontanicznie, podstawę tworzenia tych grup stanowi wzajemna atrakcyjność, wspólne zainteresowania, które ustalają jej strukturę i zasady funkcjonowania, powstają dzięki wzajemnej sympatii i uznaniu tych samych wartości – grupa koleżeńska, grupa towarzyska, grono przyjaciół, koło hobbyistów) i formalne (oparte na więzi sformalizowanej przez prawo i inne normy – stowarzyszenie, związek zawodowy, organizacja gospodarcza, państwo, wojsko, organizacja społeczna, partia polityczna).
8. Wszystkie te grupy współistnieją i współdziałają ze sobą. Małe grupy funkcjonują w ramach dużych i są podstawowymi komórkami w ich strukturze. Mogą one być zarówno pierwotne, jak i wtórne, a także formalne i nieformalne. Na przykład rodzina doskonale wpisuje się w daną grupę religijną, czy w społeczeństwo. Kolejny przykład to grupy nieformalne funkcjonujące również w ramach grup formalnych, jak chociażby grupa koleżeńska w ramach organizacji młodzieżowej.
 9. Członkostwo w wielu grupach jest dobrowolne (poza grupami pierwotnymi).
 10. Zasady działania w poszczególnych grupach są oczywiście różne. Członkowie grup pierwotnych, małych i nieformalnych porozumiewają się ze sobą bezpośrednio, utrzymują osobisty kontakt i sami ustalają zasady postępowania w grupie. Stosunki koleżeńskie i przyjacielskie ułatwiają współdziałanie i współpracę członków tych grup. Zaś w grupach wtórnych, dużych i formalnych, członkostwo opiera się na umowach wynikających z odpowiednich przepisów prawnych. Członkowie tych grup porozumiewają się i działają ze sobą przede wszystkim pośrednio, przez zebrania, pisma, prasę i inne środki przekazu oraz za pośrednictwem hierarchicznej struktury organizacyjnej (niższy szczebel podporządkowany jest wyższemu), np. organizacja młodzieżowa, partia polityczna działają na podstawie przyjętego statutu, a także przepisów prawa.
 11. Wyróżniamy również **grupy interesu**. Taką grupę stanowi np. związek zawodowy. Reprezentuje on interesy różnych grup zawodowych i wywiera nacisk na pracodawców, by doprowadzić do zrealizowania swych celów.
 12. Każdy człowiek jest częścią wielu **kręgów społecznych**. Uczeń w szkole jest członkiem grupy koleżeńskiej, klasowej, szkolnej, zaś z rodzicami, rodzeństwem, dziadkami, krewnymi współtworzy małą i wielką rodzinę. Miejsce zamieszkania wyznacza jego więzi sąsiedzkie, terytorialne. Jest prócz tego członkiem narodu i obywatelem państwa. Podstawowe dla każdej osoby są małe, nieformalne grupy, jak rodzina, przyjaciele, koledzy z podwórka i klasy, sąsiedzi.

13. Rodzina jako podstawowa naturalna grupa każdego człowieka:

- Człowiek w trakcie życia należy do bardzo wielu grup społecznych. W pierwszej kolejności przebywa w rodzinie i jest jej członkiem od urodzenia.
- Rodzina składa się z rodziców i dzieci, także adoptowanych (**adopcja** – użycie cudzego dziecka za własne na podstawie aktu prawnego. Adoptowane dziecko przyjmuje wszystkie uprawnienia i obowiązki dziecka w rodzinie, a adoptujący przyjmują uprawnienia i obowiązki rodziców).
- Członkowie rodziny mają określone w niej zadania: żony, męża; matki, ojca; córki, syna; siostry, brata itd. Członków rodziny łączą więzi osobiste oparte na uczuciach, są to szczególne relacje między małżonkami, między rodzicami i dziećmi, między rodzeństwem. Członków rodziny łączą szczególne więzi: małżeńskie, krwi: dziadkowie – rodzice – dzieci – rodzeństwo. Tworzą się więc szczególne więzi pokrewieństwa. **Pokrewieństwo** to stosunek łączący osoby mające wspólnego przodka. Krewnymi w linii prostej są: rodzice, dziadkowie, pradiadkowie, dzieci, wnuki, prawnuki. Krewnymi w linii bocznej są: rodzeństwo własne, rodzeństwo rodziców tj. ciotki, wujowie, stryjowie, kuzyni itp.; członków rodziny łączy też związek powinowactwa: współmałżonek, jego krewni.
- Rodzina spełnia wiele bardzo ważnych funkcji: a) zapewnia ciągłość biologiczną narodu, dając mu nowych członków; b) wychowuje dzieci, czuwając nad ich zachowaniem i bezpieczeństwem; c) wprowadza młode pokolenie w społeczeństwo, przygotowując je do pełnienia ról społecznych (tzw. proces **socjalizacji**); d) przekazuje młodym tradycje rodzinne i narodowe dziedzictwo kulturowe, często także wiarę; e) zaspokaja potrzeby materialne i niematerialne swoich członków; f) organizuje w dużym stopniu codzienne życie jej członków; niesie pomoc w trudnych chwilach każdemu ze swych członków, służy radą przy podejmowaniu decyzji (np. dotyczących wyboru szkoły, zawodu); g) zapewnia opiekę i pomoc w chorobie i na starość.
- Życie każdej rodziny regulowane jest przez normy, które określają sfery życia jej członków, na przykład: prawa każdego z członków rodziny, zakres odpowiedzialności, sposoby wzajemnego porozumiewania się, sposoby rozwiązywania sporów w rodzinie, kryteria wynagradzania i karania (za co i w jaki sposób członkowie rodziny są nagradzani i karani), sposoby okazywania uczuć, sposoby spędzania wolnego czasu. Na funkcjonowanie rodziny mają wpływ także zwyczaje, tradycja, normy moralne i religijne.